

УДК 811.411.21'06'27'38

АРАБСЬКІ МОВЛЕННЄВІ ЗАСОБИ ВСТАНОВЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОГО КОНТАКТУ – МІЖ НОРМОЮ ТА УЗУСОМ

Юлія Заза

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра сходознавства,
вул. Університетська, 1, кімн. 239, Львів, Україна, 79000
тел.: (032) 239 47 04*

Порівняно арабські етикетні норми початку комунікативного контакту та популярні арабські привітання, аргументовано причини виникнення розбіжності між нормативними й популярними арабськими привітаннями.

Ключові слова: привітання, етикетна норма, ситуація початку комунікативного контакту, порушення етикетних норм.

Проблемне поле мегапрагматики формують категорії соціальної та міжкультурної комунікації, риторичні аспекти спілкування, пов'язані із виразністю, ввічливістю, послідовністю комунікативних ходів, точністю, логічністю, доречністю та деякими іншими [3–6; 8–10; 15; 20–22; 24]. Суттєвою ознакою розмовного мовлення є його природність. Незважаючи на важливу комунікативну роль природності спілкування, ця категорія, фактично, ще не ставала спеціальним предметом лінгвістичних досліджень [5, с. 212].

Природність спілкування – це синтетична, комплексна категорія комунікативної поведінки людини, що містить і немовленнєву поведінку учасників спілкування (паралінгвальні засоби, фізичні дії); їх психологічні та психофізіологічні стани (спокій/неспокій; впевненість/невпевненість), а також урахування культурних, контекстних і ситуативних чинників [5, с. 213]. Категорія природності спілкування існує у колективній свідомості мовців – представників певних етнолінгвокультур, носіїв певних соціальних статусів, комунікативних ролей як звичайна, узуальна комунікативна поведінка на протизвагу неприродньому, недоречному в конкретних обставинах, девіативному типу спілкування. Розглянемо співвідношення норми й узусу; природності і ввічливості спілкування.

Комунікативна поведінка етносу – сукупність норм і традицій спілкування, які дають підстави охарактеризувати її як нормативну або ненормативну [15, с. 164]. Дослідниця О. Захарова пропонує розмежовувати поняття “кодифікований та узуальний етикет”, аргументуючи це тим, що кодифікований етикет є абстрактним інваріантом узуального етикету, останній функціонує у різних стилях мовлення (діалектному, жар-

гонному, побутово-розмовному тощо). Узуальний етикет – перший етап формування системи комунікативних етикетних норм [9, с. 81].

Проте кодифікованою у вигляді етикетних правил і заборон є лише частина комунікативних норм. Іншими словами, норма – це “зріз” узусу на певному етапі розвитку етнолінгвокультури. Проблема полягає у тому, що кодифіковані, зокрема етикетні норми, – явище консервативне, на противагу сфері щоденного розмовного мовлення, як максимально динамічному і чутливому до будь-яких культурних, соціальних, часових змін. Так виникає розбіжність між етикетними прескрипціями – комунікативною нормою й узусом – узуальним етикетом. У невимушеному щоденному спілкуванні найважливіші загальні умови успішності спілкування, одним із засобів якого вважаємо природність спілкування – вибір мовцем комунікативних засобів досягнення мети з урахуванням характеристик адресата (соціальних, вікових, гендерних, психофізіологічних), загального стилю, тональності, що відповідають конкретним умовам й реєстру певної ситуації. В інтеракції комунікативні норми не завжди відображаються в узусі – етикетні комунікативні вчинки завжди ввічливі, проте не завжди доречні у конкретній ситуації, а тому інколи неприродні. Дійсно, хоча нормативна етикетна поведінка є ввічливою, проте, на противагу природній комунікації, не завжди доречною, оскільки не враховує широкого діапазону умов і обставин розмовного невимушеного спілкування. Пропонуємо аналіз етикетних норм й природнього узусу арабського сирійського розмовного мовлення у ситуації початку комунікативного контакту.

Маркерами початку спілкування є привітальні формули; вітатися під час зустрічі – це необхідна комунікативна прескрипція, складова апріорного досвіду мовців. Арабські етикетні приписи рекомендують вітатися, пропонуючи набір національно-специфічних етикетних привітальних засобів.

Наприклад, А. Асераті проводить зіставний аналіз арабської та європейської (а саме – російської, польської, чеської, французької), а також перської комунікативної поведінки під час ситуації зустрічі. Поведінку представників європейської культури в ситуації початку спілкування автор сприймає критично, оскільки культурою-еталоном для нього є арабська. Автор пропонує лише одну арабську привітальну формулу як нормативну, а також описує обов’язковий привітальний жест¹:

“Традиційним арабським привітанням є 'As-salāmu 'aleikum! Після чого праву руку кладуть на груди, щоб показати, що привітання йде від самісінького серця. Так вітаються араби Аравійського півострова, Африки й Близького Сходу, тому що більша частина жителів цих країн належать до спільної великої культури, менша ж частина перебуває під впливом Заходу і повністю заперечує традиційні привітання” [5, с. 265].

Зауважмо, що такий привітальний жест (покладання правої руки на груди) справді популярний в арабських країнах, але зазвичай так вітаються чоловіки, а не жінки. Арабський учений критикує європейські традиції рукоштовування, поцілунку при зустрічі, вільного вираження емоцій у спілкуванні між чоловіками та жінками; особливо автора обурює традиційний “чоловічий слов’янський, особливо польський звичай

¹ Усі тексти оригіналу арабською мовою подаємо у власному перекладі.

вітатися, знімаючи капелюха” [19, с. 266], адже для арабських чоловіків ця традиція (зняти частину свого одягу, тобто оголитися) видається дивною і принизливою.

Майже усі сучасні арабські етикетні мовленнєві прескрипції не подають набір привітальних формул, а наголошують на формальному, ритуальному початку комунікації, особливу увагу приділяючи погляду, тембру, можливості/неможливості рукостискання, психоемоційному стану як необхідній нормі, наприклад: “*при зустрічі милозвучність Вашого голосу може нівелювати багато словесних помилок і неточностей. Відсутність природної милозвучності голосу може справити враження грубості, нещирості, манірності*” [23, с. 155]; “*неприпустимо вітатися й починати розмову, жуячи жуїку*” [23, с. 90]; “*молодіші можуть починати розмову тільки за дозволу старших*” [23, с. 93]; “*завжди тепло вітай своїх колег, одногрупників, друзів, знайомих, пропонуй їм свою допомогу, адже часто дружба народжується із люб’язності; поведься завжди якомога люб’язніше, посміхайся і розмовляй, як тільки дозволяють обставини*” [23, с. 149]. Проте для європейської етнолінгвокультури, яка традиційно протиставляється східній, азіатській [16, с. 162], посмішка – це бажаний показник позитивного психоемоційного стану людини, а не обов’язкова етикетна норма спілкування; нав’язливу люб’язність європейці сприймають як манірну і нещирю.

Як бачимо, етикетна арабська ситуація зустрічі містить і необхідний ідіоетнічний ритуал обміну комплексом вербальних та невербальних засобів.

Арабські привітальні засоби здебільшого подано у їх зіставленні з європейськими; останні критикуються. Зокрема, Абд аль-Азіз Ассадірі, використовуючи характерні для арабського наукового стилю метафори, засуджує привітання, узуальні серед арабської молоді: “*зараз арабська молодь використовує короткі привітання, що складаються з одного слова – вирази Hi, Hello, ‘Ahlan, Marhaban, ніби сонце холодних країн’, не зігрівають теплом, а випромінюють бліде, невизразне сяйво*” [17, с. 155].

Учений М. Шарбаль підкреслює, що привітальні вирази можна спрощувати, наприклад: ‘As-salāmu ‘aleikum; Marhaban [23, с. 155].

У статті, присвяченій етнографічному опису комунікативного етикету арабів М. Родіонова, знаходимо три привітальні формули: ‘As-salāmu ‘aleikum; Marhaban; ‘Ahlan ua sahlān, де мусульманську формулу ‘As-salāmu ‘aleikum автор протиставляє нейтральній Marhaban. Формула ‘Ahlan ua sahlān, на думку М. Родіонова, є конвенційним запрошенням в гості і тому має перекладатися як ‘ласкаво просимо’ [14, с. 84].

Окрім згаданої привітальної формули ‘As-salāmu ‘aleikum, Е. Оршо наводить і її повний варіант: ‘As-salāmu ‘aleikum ua raḥmatu-llahu ua barakatuhu ‘Мир Вам, милість Божя та його благодать’ [11, с. 118]. Автор вказав і святкове привітання-побажання: Kul’l’u ‘aān ua ‘antom biḥair ‘Будьте завжди здорові, довгих Вам років!’ [11, с. 118].

Скажімо, П. Погорельський наводить привітання, яке використовують мовці, змагаючись у красномовстві: Ṣabāḥu l-ward; Ṣabāḥu l-fūl ‘трояндового ранку’; ‘жасминового ранку’. Згадується й повний варіант привітань Ṣabāḥu l-ḥayr; Masā’u l-ḥayr ‘доброго ранку’; ‘доброго вечора’: Ṣabāḥu llahu bil’-ḥayr; Masā’u llahu bil’-ḥayr ‘нехай Аллаг зробить Ваш ранок (вечір) добрим!’ [12, с. 111].

¹ Мається на увазі європейських (прим. авт.).

Лише одну привітальну формулу подають С. ат-Тайяр та І. Амір'янц: *'As-salāmu 'aleikum* [1, с. 74].

Абд аль-Азіз Ассадірі окремо наголошує на “відповідності поведінки часу й місця спілкування” [17]. У цього ж автора знаходимо і пояснення: чому арабські привітальні засоби представлені лише десятьма привітальними формулами, нормативною з яких визнано одну: *'As-salāmu 'aleikum*? Дослідник порівнює арабську традицію привітання із японською: “японці вітаються, вклоняючись” та європейською: “європейцям інколи достатньо просто потиснути руку або підняти праву руку догору”, арабська ж традиція вітатися загальномусульманською формулою *'As-salāmu 'aleikum* “Мир Вам!” має давнє історичне коріння, що походить від пророка Мохаммада: “Великий Пророк (Нехай вбереже його Аллаг і зішле йому благодать), сказав: О, люди! Сійте мир між Вами. Тому привітання *'As-salāmu 'aleikum* є свідченням миру, необхідною складовою ісламської¹ культури” [17]. Цієї ж думки дотримується й А. Решетов: “... безперечно, Коран є ключем розуміння витоків арабського мусульманського етикету” [13, с. 9].

Отже, система арабських привітальних етикетних засобів, зафіксована у працях з етикету та словниках – це семантичний резерв ситуації зустрічі, фрагменти якого актуалізуються в узуальні релевантні прагматичні комунікативні смисли.

Розглянемо, які мовні засоби встановлення комунікативного контакту узуальні у розмовному сирійському арабському мовленні.

Якісне та кількісне наповнення арабських вербальних засобів початку комунікації ідіоетнічне, адже кожна зі 130 виділених арабських ситуацій зустрічі містить привітання, а деякі – декілька привітальних формул. А отже, привітальні формули є обов'язковим компонентом арабської ситуації початку комунікативного контакту, бажаною є й формула-реакція (131 акція – 76 реакцій).

Особливість арабських привітальних формул полягає у їх тональності – усі формули містять імпліковану **емоційність**, що, на відміну від “емотивних стратегій як свідомої демонстрації своїх емоцій, є інстинктивним, неусвідомленим виявом емоцій” [2, с. 275]; прагматичним смислом привітальної формули. Тому з певною обережністю можна говорити про те, що нейтральних арабських формул, тобто привітань із відсутнім емоційним компонентом майже немає – усі арабські привітальні формули належать або до фамільярної, або до високої тональності. На думку С. Боднара, “тональність мовлення у міжкультурному діалозі виражає емоційні ракурси як подібних, так і таких комунікативних явищ, що відрізняються (наприклад, для європейців), а тому тональність має свою етнічну специфіку” [7, с. 22]. Національною специфікою й арабського розмовного стилю є особлива тональність, яку можна охарактеризувати як красномовну, урочисту, патетичну, метафоричну.

Арабське спілкування ситуації початку комунікативного контакту представлене експресивними засобами високої та зниженої тональності. До емоційно насичених привітань зниженої тональності відносимо усі привітання, незафіксовані в арабських етикетних прескрипціях – такі, що не належать мовному лексичному фонду сучасної літературної арабської мови. Оскільки такі формули ненормативні (у розумінні

¹ Привітання *'As-salāmu 'aleikum* та назва релігії *'islām* мають спільний корінь “мир, покірність” (прим. авт.).

невідповідності мовним нормам); використовуючи їх, мовці свідомо не дотримуються етикетних приписів, що дає підстави вважати їх фамільярними засобами привітання, які належать “середній арабській мові” – розмовному варіанту сучасної арабської літературної мови, стилістично зниженому порівняно із сучасною літературною мовою, наприклад, *Šū 'ahbārak?* ‘Як справи?’ *Šlūnak?* ‘Як ти?’ (буквально ‘який твій колір’); *'Ahlān 'Priємna зустріч*, *Kīfak?* ‘Як ти?’ та ін. До природних засобів розмовного сирійського спілкування належать й неологізми, утворені від нормативних привітань за моделями, які означають посилення, перебільшення за допомогою заміни, додавання у конвенційну формулу додаткових елементів: *'Ahlān 'ahlan 'Priємna зустріч!*’ (повторення привітальної формули); *Šabāḥak sa 'īd, Masā'ak sa 'īd!* ‘Щасливого ранку, щасливого вечора!’ замість літературного *Šabāḥu l-ḥayr* ‘Доброго ранку!’ *Masā'u l-ḥayr* ‘Доброго вечора!’

Порівняно із сирійськими узуальними привітаннями, всі нормативні привітальні формули, виділені із розмовного мовлення сирійців, що належать фонду сучасної арабської літературної мови стилістично “підвищені”. Це стосується ідіоматичних ритуальних мусульманських формул-акцій: *'As-salāmu 'aleikum!* ‘Мир Вам!’ та реакцій: *Ua 'aleikum as-salām!* ‘І Вам мир!’ і загальноарабських акцій: *'Al-ḥamdu lillah 'ala salāma!* ‘Слава Богу!’ та реакцій: *Uāllah yusallimuk!* ‘Нехай Бог тебе благословить!’; *Uāllah yana 'itmu 'alayki!* ‘Нехай Бог не омине тебе своєю ласкою!’; *Yusa 'id lī haḏā šabāḥ!* ‘Нехай (Аллаг) ошасливить ваш ранок (вечір) для мене!’

Загальноарабські й загальномусульманські формули, зафіксовані у етикетних прескрипціях, мають нейтральну, почасти офіційну тональність. Домінантним нейтральним акціалним привітанням є формула *marḥaban 'vitання, привіт*’. Вказана етикетна формула узуальна у широкому прагматичному контексті як у симетричній, так і в асиметричній ситуації. Відеоматеріал виявив особливість привітальної формули *marḥaban*: сфера її узусу обмежена акціалними висловленнями, вона майже не використовується як репліка-реакція, що пов'язано з її ілюкцією гостинності, запрошення.

Для посилення експресивного ефекту, що загалом характерне для арабського національного стилю комунікації, природним є використання редуплікації основ: *Marḥaban, Marḥaban, Marḥaban!* Популярним привітанням є й формула *Šabāḥu l-ḥayr* ‘Доброго ранку’, узуальна у будь-яку пору доби. Це привітання є згортком теофорної формули *Šabbāḥukom Allah bil-ḥayr*. Модифікації цієї формули *Šabāḥu l-uardi*; *Šabāḥu l-fūl* ‘Трояндового ранку’; ‘Жасминового ранку!’ *Šabāḥu l-ḥayrāt* ‘Добрих ранків!’ містять конотацію позитивного ставлення, хорошого настрою, що більшою мірою виражає особистісне начало.

Загальноарабська **нормативна** теофорна формула-побажання – *Allahu ya 'atika l-'aāfiya* ‘Дай Боже здоров'я!’ призначена людині, що зайнята певною роботою, подібно до західноукраїнського облігаторного привітання – *Дай Боже щастя!* й відповіді *Дай Боже здоров'я!*

Нормативним акціалним привітанням є й конвенційне арабське запрошення в гості: *'ahlan ua sahlān 'ласкаво просимо*’. Модифікації цієї формули належать до узуальних привітань зниженої тональності.

Нормативною є й привітальна формула *Al-ḥamdu lillah ‘al’a salāma!* ‘Слава Богу з миром!’ – вітання, звернене до людини, яка щойно повернулася з дороги, подорожі, а тому є аналогом українського привітання-побажання: *З приїздом!*

Найпопулярнішим природним, проте ненормативним сирійським привітанням зниженої тональності, узуальним за будь-якої конфігурації соціальних ролей мовців, є формула *‘ahlīn*. Як вже було зазначено, зниженої тональності вважаємо усі форми нормативних привітань, утворені за допомогою різнопланових “відхилень” від арабської літературної норми – редуплікації, еліптичних форм, діалектних впливів, комбінації поданих засобів. Наприклад, однокореневі привітальні формули *‘ahlan; ‘ahlīn; ya halā* – це еліптичні форми літературної формули-запрошення у гості *‘ahlan ua saḥlan*. Спільним коренем цих привітань є *‘ahl*: *‘ahlan ua saḥlan: ‘ahhala ‘vitami, odrūjуватись, бути парою*. *Al-‘ahl ‘rodичи, плем’я, дружина* [18, с. 31].

Для арабської комунікативної поведінки характерне лінійне “нанизування” привітальних формул – цим досягається ефект посилення експресивності, демонструється радість від зустрічі, наприклад: *‘ahlīn, ‘ahlīn, ya hala!* ‘Яка приємна зустріч! Радий бачити!’

Порівняно з *tarḥaban* ‘вітання, привіт, добрий день’ формула *salām* має нижчу тональність – нею не звертаються до старших мовців; привітання *salāmāt* ‘привіт’ вживається лише у симетричному спілкуванні.

Узуальними у сирійському розмовному початку комунікації є такі арабські привітальні формули-реакції:

Ṣabāḥu l-ḥayr! ‘Доброго ранку’ *Ṣabāḥu l-ḥayrāt!* ‘Добрих ранків!’ *Ṣabāḥu n- nūr!* ‘Світлого ранку’; *Ṣabāḥū!* ‘Доброго’; *‘Aḥlan; ‘ahlīn; yā mi’atu ‘ahlan ua saḥlan* ‘приємна зустріч, радий бачити, сто років тебе не бачив’; *Tulāqī l-ḥayr* – буквально: ‘мене спіткало добро’²; *‘Aḥlan ua saḥlan!* ‘ласкаво просимо, вітаю’; *Yusa ‘id lī ḥazā ṣ- ṣabāḥ!* ‘ти оцчасливив мій ранок!’ теофорні формули: *Uāllah yu ‘afīk!* ‘Бог благословить’; *Uāllah yana ‘itmi ‘alayki!* ‘Нехай Бог не омине тебе своєю ласкою’; *Uāllah yusallimak* ‘Нехай Бог облагодіє тебе’.

Як показав матеріал, для сирійського природного початку комунікації характерна невідповідність дуальної акціальної та реактивної формул – реакцією на дуальне привітання часто є довільна привітальна формула, а не її обов’язкова облігаторна реакція, наприклад:

Ситуація початку комунікативного контакту:

приватний будинок, ввечері біля басейну, син повернувся додому з роботи:

1. Адресант – батько (60–65 років). – *Masā ‘u l-ḥayr!* ‘Добрий вечір!’

2. Адресат – син (25–30 років). – *Ī- ī, ‘ahlan ua saḥlan, ‘ammī!* *Masā ‘u l-ḥayr!* ‘Е-е-е, радий тебе бачити (буквально – ласкаво прошу), мій дядьку, добрий вечір!’

(“ḡazl’ān fī ḡabati a’zzīāb”).

У поданому прикладі нормативною конвенційною реакцією мала слугувати формула *Masā ‘u n-nūr*, а не вжита мовцем акціальна формула *Masā ‘u l-ḥayr!* Реакцією адресата було сполучення 2-х привітальних формул: *‘ahlan ua saḥlan ma Masā ‘u l-ḥayr*.

¹ Ця реакція є облігаторною відповіддю на привітання *Ṣabāḥu l-ḥayr!* – *Доброго ранку*.

² Мається на увазі: “зустріч із тобою для мене – радість”.

³ Син називає свого батька регулятивом *‘ammī* – *мій дядьку* з метою інтимізації, фамільярної приязні.

Як вже зазначалося, формула *Marḥaban* є лише акціальним привітанням і майже не використовується у функції реакції, наприклад:

Ситуація початку комунікативного контакту: *маленька крамничка*:

1. *Адресант – дівчина-покупець (25–30 років)*. – *Marḥaban, 'Abū Ḥasan! 'Bimaḡ, Abū Ḥasane!*'

2. *Адресат – продавець (40–50 років)*. – *Ī-ī, mi 'atu 'ahlīn! Hunā 'aḥsābik. 'E-e-e, moī wītannyaḥka!*' (буквально – 'Сто разів ласкаво прошу'). 'Ось твій рахунок'.

("ḡazl'ān fī ḡābati a'zzīāb").

Природним для сирійського початку спілкування є й заміна нормативних мусульманських теофорних формул-відповідей, де згідно з арабськими етикетними нормами, альтернативної реакції не може бути взагалі, наприклад:

Ситуація початку комунікативного контакту:

зранку, офіс генерального директора великої компанії:

1. *Адресант – директор (30–35 років)*. – *As-salāmu 'aleikum! Ṣabāḥu l-ḥayr! 'Murp Vam! Dobrogo ranku!*'

2. *Адресат – його секретарка (22–25 років)*. – *Ṣabāḥu n-nūr! 'Dobrogo ranku!*'

("ḡazl'ān fī ḡābati a'zzīāb").

У цій асиметричній ситуації підлегла дозволила собі проігнорувати ритуальну мусульманську формулу шефа, відповівши лише на другу частину привітання, що, проте, не спричинило девіації у подальшому спілкуванні.

Наступна ситуація – приклад "посилення" конвенційної реакції на мусульманське привітання за допомогою теофорної формули й пестливого вокатива, що демонструє позитивний психоемоційний стан старшого мовця:

Ситуація початку комунікативного контакту:

офіс, кабінет начальника:

1. *Адресант – підлеглий (35–40 років)*. – *As-salāmu 'aleikum! 'Murp Vam!*'

2. *Адресат – його начальник (50–60 років)*. – *Uāllah yusallimu fika, ya 'ibnī! 'Hexaiḡ Bog bude milostivim do tebe, sinku mīi!*'

("abnā'u l'-qahr").

Звернімо увагу на те, що ця ситуація початку комунікативного контакту для європейця виглядає неприродною, а саме – високопарою, адресат – надміру красномовним як для офіційної ситуації; для арабів же такий стиль ділового спілкування є звичаєм: начальник просто демонструє свій хороший настрій.

Ситуація початку комунікативного контакту:

молодіжний пікнік, хлопець зустрів знайому дівчину:

2. *Адресат – його симпатія – дівчина (20–25 років)*. – *'Ahlīn, 'ibn 'ammī! 'Privītik, sin mogo dyaḍka!*'

1. *Yā sittī*! Ḥay 'aḥla kalimatu "'ibn 'ammī" sama'tu fī ḥayāī. 'Bože ti mīi' – "sin mogo dyaḍka!!" – це найгарніше слово, яке я чув у своєму житті!!*'

("abnā'u l'-qahr").

¹ Буквальний переклад *Yā sittī*!* – Бабцю моя або Панно моя. Проте у сирійському діалекті це експресивне висловлення виражає раптову радість, тому запропонований автором переклад *Боже ж ти мій* еквівалентний українським ситуативним відповідникам.

Прагматична інтерпретація поданого фрагмента дискурсу ідіоетнічна, що вимагає знання попереднього прагматичного контексту: *'ibn 'ammī!* 'син мого дядька' це не лише вокатив-індекс, що називає родича, а й регулятив, який засвідчує близькість, родинність стосунків, адже так звертаються одне до одного чоловік і дружина. Дівчина проігнорувала фатичне питання про її справи; інформативно насиченим у її висловленні є саме вокатив, ілокуція якого – згода вийти заміж, висловлена раніше. Обравши вокатив формою згоди вийти заміж, їй вдалося досягти відповідного перлокутивного ефекту.

Комунікативна поведінка представників арабської етнолінгвокультури у ситуації початку комунікативного контакту підпорядкована як загальним законам спілкування – встановлення й налагодження контакту з мовцем, вибір певної дистанції й відповідних засобів вираження; так і узуальним ідіоетнічним конвенціям. Норми арабської комунікативної поведінки, що містяться у відповідних етикетних прескрипціях у розмовному невимушеному спілкуванні регулюють чинники доречності й, відповідно, природності спілкування. Ідіоетнічні конвенції арабського сирійського природного спілкування такі: обов'язковість взаємного привітання, узуальна градація привітальних формул в одному висловленні, частотне порушення дуальної пари облігаторних привітань.

Зрозуміло, що це лише перша спроба дослідження природності арабського спілкування зокрема; цікавим видається вивчення природності спілкування в інших комунікативних ситуаціях на рівні добору лінгвальних та нелінгвальних засобів, організації мовленнєвих актів, вибору типів дискурсів, реєстру мовлення з позицій культурних, соціальних, вікових характеристик учасників інтеракції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Амирьянц И. А.* Иракский этикет / И. А. Амирьянц, Самир ат-Тайяр // *Этикет у народов Передней Азии.* – М. : Главная редакция восточной литературы издательства “Наука”, 1988. – С. 69–80.
2. *Апресян В. Ю.* Языковая картина мира и системная лексикография / В. Ю. Апресян, Ю. Д. Апресян, Е. Э. Бабаева и др. ; отв. редактор Ю. Д. Апресян. – М. : Языки славянских культур. – 2006. – 912 с.
3. *Барнет В.* К принципам строения высказываний в разговорной речи / В. Барнет // *Новое в зарубежной лингвистике.* – 1985. – Вып. 15. – С. 524–528.
4. *Баландіна Н. Ф.* Функції і значення чеських прагматичних кліше у комунікативному контексті : монографія / Надія Францівна Баландіна. – К. : АСМІ, 2002. – 332 с.
5. *Бацевич Ф. С.* Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія. – Львів : ПАІС, 2010.
6. *Бергельсон М. Б.* Лингвистические методы исследования в области (межкультурной) коммуникации / Мира Борисовна Бергельсон // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.russcomm.ru/tca_biblio/b/bergelson01.shtml
7. *Боднар С. Н.* Арабский язык. Жанр коммерческих деловых бумаг и их языковая специфика : учеб. пособие / С. Н. Боднар. – М. : Муравей, 2002.
8. *Заза Ю.* Асиметричне спілкування ситуації початку комунікативного контакту в міжкультурному аспекті / Ю. Заза // *Мова і культура (Науковий журнал).* – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. 12. – Т. II (127). – С. 211–218.
9. *Захарова В. П.* Коммуникативная норма и речевые жанры / В. П. Захарова // *Жанры речи : сб. науч. статей.* – Саратов : Изд-во ГосУНЦ “Колледж”, 1999. – С. 80–85.

10. *Кронгауз М. А.* Речевой этикет : внутренняя и внешняя типология. Доклады международной конференции “Диалог 2004” / М. А. Кронгауз // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.dialog-21.ru/Archive/2004/Krongauz.pdf
11. *Оршо Е.* Арабский этикет в Иордании / Е. Оршо // Этикет у народов Передней Азии. – М. : Главная редакция восточной литературы издательства “Наука”, 1988. – С. 114–126.
12. *Погорельский П. И.* К описанию этикета у арабов Хадрамаута (некоторые материалы) / П. И. Погорельский // Этикет у народов Передней Азии. – М. : Главная редакция восточной литературы издательства “Наука”, 1988. – С. 101–113.
13. *Решетов А. М.* Народы Передней Азии и их этикет / А. М. Решетов // Этикет у народов Передней Азии. – М. : Главная редакция восточной литературы издательства “Наука”, 1988. – С. 3–10.
14. *Родионов М.* Характерные черты этикета у ливанцев / М. Родионов // Этикет у народов Передней Азии. – М. : Главная редакция восточной литературы издательства “Наука”, 1988. – С. 81–99.
15. *Стернин И. А.* Понятие коммуникативного поведения и проблемы его исследования / И. А. Стернин // Русское и финское коммуникативное поведение. – Воронеж : Узд-во ВГТУ, 2000. – С. 4–20.
16. *Тер-Минасова С. Г.* Война и мир языков и культур : вопросы теории и практики : учеб. пособие / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Астрель: Хранитель, 2007.
17. *Abdu Al- 'Aziz Assadīrī.* Ādabu al-mugāmilat ua Al' -ītkīt // [Электронный ресурс]. – Access mode : www.aawsat.com/details.asp?section=22&article=109128&issue=8605
18. *Al' -m' uağim al' uaşit.* – Istanbul, An-Nashar ua At-tauziya. – 2002. – 1078 с.
19. *Aşfa Uisin 'Aserati.* Ādabu Al-liyaqat ua as-suluk al-igtimā'ī / Aşfa Uisin 'Aserati. – Dimaşq : Qadmus li-alnaşarati ua at-tauzi'a, 2003. – 467 ş.
20. *Bílková K.* Jazyková etiketa obchodních rozhovorů / Klára Bílková // [Электронный ресурс]. – Access mode : http://is.muni.cz/th/109626/ff_b/
21. *Goffman E.* Interaction ritual; essays on face-to-face behavior / Goffman Erving. – Garden City, N.Y., Anchor Books, 1967.
22. *Hasan R.* Speaking with reference to context / Ruqaiya Hasan // Text and Context in Functional Linguistics. Edited by Mohsen Ghadessy, University of Brunei Darussalam, 1999. – P. 177–219.
23. *Šarbal' M.* Ādabu as-suluk: Al' -ītkīt / Mūrīs Šarbal'. – Beirut : Dāru al-Manāhil', 1995. – 191 ş.
24. *Švehlová M.* Zdvořilost a řečová etiketa / M. Švehlová // Filologické studie XIX. – Praha : Academia, 1994. – S. 36–61.

*Стаття: надійшла до редакції 15.10.2010
прийнята до друку 15.11.2010*

ARABIC SPEECH MEANS OF STARTING COMMUNICATIVE CONTACT- BETWEEN STANDARD AND USAGE

Yulia Zaza

*The Ivan Franko National University of L'viv,
Department of Oriental Studies,
1, Universytets'ka Str., room 239, L'viv, Ukraine, 79000,
tel.: (032) 296 47 04*

In the article were compared etiquette rules of the situation of the beginning of the communicative contact & popular Arabic greetings; argued reasons of the discrepancy between normal & popular Arabic greetings.

Key words: greetings, etiquette rules, situation of the beginning of the communicative contact, breach of the etiquette rules.

АРАБСКИЕ РЕЧЕВЫЕ СРЕДСТВА УСТАНОВЛЕНИЯ КОММУНИКАТИВНОГО КОНТАКТА – МЕЖДУ НОРМОЮ И УЗУСОМ

Юлия Заза

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра востоковедения,
ул. Университетская, 1/239, Львов, Украина, 79000,
тел.: (032) 296 47 04*

В статье сопоставлены арабские этикетные нормы начала коммуникативного контакта и популярные арабские приветствия, аргументировано причины возникновения несоответствия между нормативными и популярными арабскими приветствиями.

Ключевые слова: приветствия, этикетная норма, ситуация начала коммуникативного контакта, нарушение этикетных норм.